

STRAIPSNIŲ, APRAŠANČIŲ SAVIŽUDYBES, KOMENTARŲ TURINYS: EMOCINĖS REAKCIJOS, SUICIDINĖS MINTYS IR DALIJAMI PATARIMAI

Dovilė Genutytė-Katarskienė¹, Laura Šeibokaite²

¹Vilniaus universitetas, ²Vytauto Didžiojo universitetas

Santrauka

Komentaras – viena iš skaitytojų reakcijų į žiniasklaidos aprašomas savižudybes interneto portaluose. Lietuvoje komentarų turinio analizė neatlikta, todėl lieka neaiškus tam tikros visuomenės dalies reakcijų į straipsnį apie savižudybę pobūdis.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti komentarų, kuriais atsiliepiama į savižudybę aprašantį straipsnį, turinį. Siekiama aprašyti komentuose vyraujančias emocines reakcijas ir nustatyti, ar komentatoriai įvardija turimas suicidines mintis, dalija su savižudybe susijusius patarimus kitiems skaitytojams.

Metodika. Surinkta interneto svetainėje *lytas.lt* savižudybes aprašančių straipsnių 619 komentarų. Atlikus turinio analizę gauti 385 interpretuoti komentarai. Juose vyrauja empatijos, pykčio, ironijos, rečiausiai – kaltės, gėdos ir susitaikymo emocijos. Dešimtyje komentarų fiksuotas prisipažinimas apie turimas suicidines mintis. Į suicidines komentatorių žinutes 20 komentatorių sureagavo duodami patarimų, kaip išgyventi, ieškoti pagalbos ir nelikti vienam, kaip kitais būdais nusižudyti.

Rezultatai. Tyrimo rezultatai rodo, kad komentatoriams būdingas įvairus emocijų reiškimo spektras, kuris iš esmės nesiskiria nuo artimųjų dėl savižudybės netekusių asmenų emocinės reakcijos. O tai rodo, kad žmonės yra jautrūs savižudybės žiniai, nepriklausomai nuo santykio su savižudžiu. Reti komentarai apie išsakomą norą mirti gali rodyti, jog visuomenėje gali būti baisu prisipažinti turint suicidinių minčių, ypač kai komentuose vyrauja pykčio ir ironijos emocijos.

Reikšminiai žodžiai: savižudybė, savižudis, emocinė reakcija, komentaras, turinio analizė.

ĮVADAS

Lietuvoje kasmet nusižudo apie tūkstantį žmonių. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenimis, kai savižudybių rodiklis Europoje 2012 m. siekė 11,4 atv. 100 000 gyventojų, Lietuvoje šis rodiklis buvo vienas aukščiausių – 28,2 atv. 100 000 gyventojų [1, 2].

Savižudybių atvejai pritraukia žiniasklaidos atstovų dėmesį [3], kurie ne visuomet laikydamiesi psichologų parengtų rekomendacijų apie tinkamą savižudybės aprašymą [4–6] gali prisidėti prie tam tikrų nuostatų formavimo apie savižudybę. Kaip ir artimojo savižudybę išgyvenę asmenys, taip ir tam tikra visuomenės dalis, apie savižudybę sužinojusi iš žiniasklaidos priemonių, į ją reaguoja emociškai.

Skaitytojų patiriamos emocijos nėra žinomos, todėl svarbu suprasti, kokias reakcijas sukelia straipsnis apie savižudybę tam tikrai visuomenės daliai.

Netektį patyrusiems artimiesiems natūralu išgyventi liūdesį, sielvartą [7], šoką, pyktį, nevilį, tuštumą [8]. K. Polukordienė [9] teigia, kad nusižudžiusių artimieji dėl neigiamo visuomenės požiūrio į savižudybę išgyvena gėdą. Savižudybę išgyvenusiu artimųjų jaučiamas sielvertas, pasireiškiantis sumažėjusiu socialiniu funkcionavimu, padidėjusiu nerimu, depresija, vienišumo jausmu, yra statistiškai reikšmingai didesnis nei artimųjų dėl ligos ar nelaimingo atsitikimo netekusių asmenų [7]. Artimųjų emocijus išgyvenimus tyrėjai [10] bando paaiškinti tuo, jog nusižudžiusiojo artimieji jaučiasi galėję kaip nors pakeisti artimojo apsisprendimą, tačiau, to nepadarius, juos apima kaltė ir nusivylimas savimi.

Atlikus tyrimus po dviejų psichologų savižudybių nustatyta, kad savižudybės žinia paliečia ne tik nusižudžiusiojo artimuosius, bet ir kolegas, studentus, pacientus bei konsultavimo klientus [11]. S. Sanders, J. Jacobson, L. Ting [12] siekė suprasti socialinių

Adresas susirašinėti: Dovilė Genutytė-Katarskienė
Vilniaus universiteto
Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, 01513 Vilnius
El. p. dovile.genutyte@gmail.com

darbuotojų, kurie patyrė savo klientų savižudybę, tiek asmenines, tiek profesines reakcijas į netekties faktą. Atliktos turinio analizės duomenimis, minėti tyrėjai iš 145 socialinių darbuotojų pateiktų 243 pasisakymų išskyrė tokias emocines reakcijas, kaip liūdesys, kaltė, depresija, šokas, pyktis, irzlumas, nerimas, baimė. L. Ting, S. Sanders, J. Jacobson ir J. Power po metų [13] papildė socialinių darbuotojų po savižudybės patirtas emocines reakcijas: neigimas, sielvartas, liūdesys, pyktis (kliento bei visuomenės atžvilgiu), kaltė, nusivylimas savimi, vienišumas, susitaikymas.

Taigi į savižudybę emociškai reaguoja artimieji, aplinkiniai bei tam tikra visuomenės dalis, kuri apie savižudybę informuojama žiniasklaidos pastangomis. Vis tik pastarosios grupės emocinės reakcijos lieka neaiškios, nes Lietuvoje neaptikta skaitytojų ar klausytojų reakcijos į savižudybės žinių analizės, galinčios atskleisti jų emocinius išgyvenimus.

A. Zaborskis, J. Makari ir N. Žemaitienė [14] beveik 10 000 paauglių pateikė klausimą „Ar yra buvę, jog pasakojimai ar straipsniai apie savižudybę būtų tave labai sujaudinę ir kada nors vėliau, kai tau buvo labai sunku, būtum svarstęs irgi taip pat padaryti?“ Polinkį į savižudybę turintys paaugliai statistiškai reikšmingai dažniau nei tokio polinkio neturintys asmenys įvardijo, jog žinios apie savižudybę juos paveikė, dėl to jie vėliau svarstė galimybę pasielgti taip pat. Taigi paaugliai turi polinkį apsvarstyti savižudybės būdą kaip vieną iš galimų problemos sprendimų. Gali būti, kad straipsnį apie savižudybę perskaitę komentatoriai išsakys savo pačių turimus ketinimus dėl savižudybės, todėl tikėtina, jog Lietuvos internetinių dienraščių straipsnių komentaruose išryškės suicidiškų minčių tendencijos.

Remiantis EBSCO duomenų bazės pateiktais naujausiais (2005–2015 m.) moksliniais straipsniais daroma išvada, kad Lietuvoje nėra publikuotų naujų tyrimų, kuriuose būtų atlikta straipsnių apie įvykdytą savižudybę komentarų turinio analizė, išskyrus ankstesnę šio straipsnio autorių publikaciją [15]. Peržiūrėjus naujausius užsienio mokslininkų straipsnius rastas vienas tyrimas, kurio metu straipsnių komentarai analizuoti turinio analizės metodu. Mokslininkai tyrimo metu taikydami turinio analizės metodą išanalizavo 6 333 komentarus, parašytus perskaičius straipsnius apie konkrečią žmogžudystę-savižudybę penkiuose didžiausiuose Estijos internetiniuose dienraščiuose. Tyrėjai komentaruose išskyrė dažniausiai pasikartojančias pasisakiusiųjų emocines reakcijas. Tai pyktis (kaltinimas, peikimas, nepritarimas), ironija (sarkazmas, šlykštėjimasis, pašaipa, niekinimas,

piktdžiuga), empatija (supratimas, užjautimas, gaillestis), kančia (sumišimas, neramumas, išgąstis) ir kt. [3]. Remiantis šio tyrimo rezultatais tikimasi straipsnio apie savižudybę komentarų turinyje fiksuoti panašias komentavusių asmenų emocines reakcijas.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti komentatorių, pasisakančių apie populiariausių internetinių dienraščių skelbiamuose straipsniuose aprašomą savižudybę, reakcijų turinį: vyraujančias emocijas, išsakomus savižudiškus ketinimus, dalijamų patarimų pobūdį.

TYRIMO MEDŽIAGA IR METODAI

Tyrimo metodas. Pasirinktas tyrimo metodas – nukreipiamoji (angl. *directed*) turinio analizė. Ši analizė atliekama keliais etapais: pirmiausia remiantis literatūros duomenimis sudaromos stebimo reiškinio kategorijos, vėliau analizuojamas turinys priskiriamas vienai iš kategorijų bei skaičiuojamas turinio, priskirto kategorijai, kartojimosi dažnis [16]. Toks metodas leidžia tekstinį turinį perkelti į kiekybinius duomenis, taip suteikiant galimybę stebėti ne tik pasisakymų turinį, bet ir to turinio pasikartojimo dažnį.

Prieš atliekant turinio analizę ir apibendrinant rezultatus buvo išskirtos pagrindinės turinio kategorijos, kurių būtų galima tikėtis remiantis ankstesnės literatūros apžvalga. Vėliau atlikta dalies komentarų žvalgomoji turinio analizė, kuri leidžia įsitikinti, ar nepraleista kokio nors svarbi faktinė medžiaga, neat-sispindėjusi ankstesnėje literatūroje. Tokiu būdu sudarytas kategorijų sąrašas naudojamas komentarų turiniui, susijusiam su išreiškiamais jausmais, suicidinėmis mintimis ir patarimais sunkumus išsakantiems komentatoriams, užfiksuoti (1 lentelė). Žvalgomajam etapui panaudoti komentarai toliau neįtraukiami į pagrindinį duomenų analizės etapą.

Komentarų analizei naudoti 2014-01-03–2014-02-28 laikotarpiu parašyti savižudybes aprašančių straipsnių komentarai internetiniame dienraštyje *lytas.lt*. Šio dienraščio straipsniai pasirinkti dėl kelių priežasčių: pirma, dienraštis patenka į populiariausių internetinių žiniasklaidos portalų trejetuką [17]; antra, straipsnių komentarai yra ilgą laiką viešai prieinami, todėl jiems pasiekti nereikėjo papildomų tyrėjų pastangų; trečia, siekiant įsitikinti, kad šio dienraščio straipsnių turinys yra panašus į kitų dienraščių, atlikta pradinė analizė parodė, jog *lytas.lt* bei *delfi.lt* pateikti straipsniai apie įvykdytas savižudybes nesisiria pagal tai, kiek juose laikomasi P. Skruibio ir M. Bagdonienės parengtų rekomendacijų tinkamai viešinti informaciją apie savižudybes (rezultatai plačiau pateikti L. Šeibokaitės ir D. Genutytės

straipsnyje [15]), todėl galima tikėtis, kad ir komentarų turinys galėtų būti panašus.

Straipsniai, kurių komentarai analizuoti, pasirinkti patogumo principu, tačiau turėjo atitikti 3 įtraukties kriterijus:

- straipsnis turi būti platesnis nei trumpa informacinė žinutė. Tai reiškia, kad straipsnyje turi būti pateikiama informacijos apie savižudybę ir nusižudžiusį asmenį, pristatoma savižudybės versija (ar kelios), pateikiamas savižudį pažinojusių ar kaip nors su juo susijusių žmonių įvykio vertinimas;
- straipsnis aprašo įvykusią savižudybę, bet ne ketinimus ar bandymus nusižudyti;
- straipsnis surenka ne mažiau kaip 10 komentarų.

Iš viso pasirinkta analizuoti 11 straipsnių, dėl kurių iš viso parašyta 619 komentarų.

Surinkti duomenis apie komentarus rašančius asmenis nėra galimybės, nes norint pakomentuoti straipsnį registruotis portalo sistemoje nereikalaujama, tad visi komentarai yra anonimiški.

Kadangi turinio analizė apima kokybinę informaciją – tekstą, tai jos eigai ir objektyvumui keliami ypatingi reikalavimai. Iš anksto sudarytos turinio kategorijos turi būti taip aprašytos, kad kitas kvalifikuotas vertintojas pagal pateiktą aprašą tą patį turinį priskirtų toms pačioms kategorijoms [18]. Patikimumui įrodyti šioje analizėje naudotasi dviejų vertintojų

1 lentelė. Analizuotų komentarų kategorijų ir subkategorijų pristatymas

Kategorija	Subkategorija
Netekčių patirtys (NP)	Komentatoriaus prisipažinimas dėl artimojo nusižudymo Komentatoriaus savižudiškos mintys, ketinimai, planas
Emocinė reakcija (ER)	<i>Pyktis</i> , nuoskauda, kaltinimas, peikimas, nepritiriamas, irzlumas <i>Ironija</i> , sarkazmas, šlykštėjimasis, pašaipa, niekinimas, piktdžiuga <i>Empatija</i> , supratimas, užjautimas, gailestis <i>Baimė</i> , išgąstis, nerimas, neramumas, sumišimas <i>Liūdesys</i> , sielvartas, tuštuma, vienišumas, nusivylimas savimi, nusivylimas <i>Šokas</i> , neigimas <i>Susitaikymas</i> <i>Gėda</i> <i>Kančia</i> , nevilts <i>Kaltė</i> , apgailėstavimas <i>Žavimasi</i> savižudybe ar savižudžiu
Patarimai (Pt.)	Patarimas, kaip (kitaip) nusižudyti Patarimas, kaip nenusižudyti Patarimas kreiptis pagalbos

suderinamumo tikrinimu. Du vertintojai vertino ne visą medžiagą, kuri buvo išties plati, o tik 16,2 proc. komentarų. Suderinamumo analizė atskleidė, kad taikomo Coheno Kappa kriterijaus reikšmės skirtingose turinio kategorijose svyravo nuo 0,7 iki 1; o naudojant sutapimo procentą – nuo 95 proc. iki 99 proc. Suderinamumo matai rodo gerą ir labai gerą vertinimų sutapimą, o tai reiškia, kad bet kuris iš vertintojų gali objektyviai tiksliai priskirti analizuojamą turinį kategorijoms. Tyrimo rezultatai apdoroti *OpenOffice Calc* programa.

REZULTATAI

Atlikta 619 komentarų turinio analizė. Iš jų 385 (62,2 proc.) komentarai susiję su straipsnio apie savižudybę turiniu, kitų 234 komentarų (37,8 proc.) turinys nesusijęs su straipsnio turiniu. Toliau pateikiami rezultatai nuo visų analizuotų komentarų (619).

Komentatorių emocinės reakcijos. Siekiant nustatyti visas įmanomas emocines reakcijas, viename komentare fiksuotos visos jame esančios emocijos. Iš viso emocinės reakcijos fiksuotos 351 kartą, 56,7 proc. visų analizuotų komentarų. Penktadalyje (19,5 proc.) komentarų dažniausiai pasitaikiusi emocinė reakcija – **empatija**, pasireiškusi išsakoma užuojauta mirusiajam („*turėjo būti jai sunku. Užuojauta*“) arba savižudžio šeimai („*nuoširdžiausia užuojauta artimiesiems... stiprybės*“). Dažnai vartojama gaileščio sąvoka norint įvardyti komentuojančio asmens jausmus įvykusios nelaimės, savižudžio atžvilgiu: „*gaila, kad taip nutiko*“; „*gaila žmogaus*“; „*žmogus planavo savižudybę, bet tikėjosi, kad bus išgelbėtas. Nesulaukė, vargšelis.*“¹

Dažnai buvo fiksuojama ir kita emocinės reakcijos kategorija – **pyktis**. Komentatorių jis buvo reikiamas savižudžio atžvilgiu:

- „*Kariesi tai karkis. Bet ne dar tarnybas sukelt ant kojų reikia, ir kad laikraščiai visi parašytų.*“
- „*Jokio čia drąsumo. Pokaryje žmonės kiek kentėjo, blaškomi visokių perėjūnų, bet augino vaikus, stengėsi išgyventi. Dabar baisus ištižimas, pasileidimas, valios ir tikėjimo stoka. Ir egoizmas, nusispjaut ant artimųjų, vaikams gyvenimą sugadint – baily ir silpnavalis.*“
- „*Savižudžiai yra patys didžiausi egoistai! Jiems pofig, kas bus po mirties! Jiems pofig, ką jaus artimieji! O jie jaus skausmą ir kaltę VISĄ gyvenimą!*“

¹ PASTABA: pateiktų komentarų turinyje nelietuviški rašmenys pakęsti lietuviškomis raidėmis. Kalba netaisyta.

Gražu!? Žudykitės ir varykit savo artimuosius į kapus pirma laiko, jei jums taip į viską nusispjaut ir nemokat už save ir tuos, kurie jus MYLI, pakovot!“

Pykstama ir vienas kito atžvilgiu dėl išsakytos nuomonės apie straipsnį, keikiamasi. Pyktis komentaruose taip pat pasireiškia išsakoma nuoskauda dėl to, kad valdžia nesirūpina savižudybių skaičiaus mažinimu: „*Reikia dėkoti Lietuvos valdžiai, kuri visus žmones baigia nuvaryti į žmogžudystes. Tokios didžiulės socialinės atskirties tarp ponų ir paprasto žmogaus nėra niekur pasaulyje. Valdininkai, kada atmerksit akis ir kovosit dėl žmogaus?“* Taip pat peikiami aplinkiniai, jie kaltinami dėl įvykusios savižudybės: „*Šioje situacijoje yra kalti tėvai. Tai jie yra iškrypę ir brudai.*“ Pyktis fiksuotas 15,7 proc. komentarų.

Kai kuriuose pasisakymuose (8,4 proc.) pasitaikė kita emocinė reakcija – **ironija**. Komentatoriai vartojo sarkastiškus pasakymus, šaipėsi iš mirusiojo, džiaugėsi mirtimi:

- „*Pats jaunystės gražumėlis, rytmetinė žara! Temyklės tave smėlis ir velėna žalia... Užuojauta tėvams, artimiesiems ir draugams...*“
- „*...Idomi savižudybė..., tik nesuprantu, kodėl į pilvą, o ne į koją?“*
- „*Kaip gerai, dar vienu mažiau.*“

32 komentaruose (5,2 proc.) fiksuotas **liūdesys** dėl mirusiojo, kurį kartais išsakydavo savižudžio pažįstamais prisistačiusieji: „*mums tavęs labai trūks*“, „*ILSĖKIS RAMYBĖJE [VARDAS, straipsnio autoriaus korekcija], LIKO TIK PRISIMINIMAI, KOKS TU NUOŠIRDUS IR GERAS KLASIOKAS BUVAI. NEGALIU PATIKĖTI, MUMS TAVĖS TRŪKS LABAI LABAI.*“ Kiti komentatoriai savo sielvartą reiškė žodžiais: „*žiauriai sunku*“, „*ašaros rieda*“, „*liūdna, buvo puikus žmogus*“, „*žiauru, skaudu, kad tokie jauni žmonės nebenori gyventi...*“ Pastebimas ir nusivylimo išsakymas dėl savižudybės įvykio: „*O galėjo dar gyventi.*“ Komentatorių vienišumo jausmas išsakytas dalijantis savo turima netekčių patirtimi.

Kituose komentaruose rečiau pasitaikiusios emocinės reakcijos: šokas, baimė, kančia, žavėjimasis, kaltė, susitaikymas, gėda. 2,9 proc. komentatorių išsakė jaučiamą **šoką** dėl savižudybės („*didžiulis šokas, kad toks žmogus pasitraukė iš gyvenimo*“) arba dėl kitų komentatorių požiūrio į savižudybę, taip pat neigiamas savižudybės įvykis („*Gal ją nužudė?“*).

Baimė (2,7 proc.) atsispindėjo tokiuose komentatorių parašytuose žodžiuose, kaip „*baisu*“, „*siaubas*“, „*neramu*“, „*žiauru*“:

- „*Jūs ne žmonės, kokie komentarai, baisu.*“

• „*Niekada nepateisinsiu tėvų, kurie „gydo“ vaiką nuo homoseksualumo. Reikia priimti savo sūnų, o ne „gydyti“. Baisu, kai šitaip tėvai elgiasi.*“

• „*Baisu :(normalioja visuomenėje dar galėjo gyventi ir surasti savo laimę, bet ką čia kalbėti yra išsivysčiusios šalys ir Lietuva!*“

• „*...Neduok dieve tokios nelaimės.*“

Kančios, nevilties išgyvenimas fiksuojamas tik 0,8 proc. komentarų kalbant apie suicidiškas mintis: „*vos galą su galu suduriu... ir niekas nebesvarbu... nepakeliamai sunku*“; „*ir aš gyvent nebenoriu <...>, ir aš pavargau*“, išreiškiant užuojautą: „*nepakeliamai skaudu dėl tragedijos*“; „*užjaučiu ir pergyvenu*“.

Žavėjimasis (0,8 proc.) savižudybe arba savižudžiu taip pat pasitaikė retai ir atsispindėjo tokiuose pasakymuose, kaip „*tikras vyras*“, „*labai gražus poelgis*“. Kartais sunku aiškiai nustatyti, ar pastarieji pasakymai – nuoširdus žavėjimasis, ar ironija, todėl šiuos komentarus priskiriant žavėjimosi kategorijai buvo remtasi bendra kitų komentatorių reakcija į straipsnį apie savižudybę.

Itin retai išsakoma **kaltė** (0,3 proc.): „*Dažnai žmogaus skausmą praleidžiam pro akis ir suprantam, kai netenkam. Skaudu!*“; **gėda** (0,2 proc.): „*Koks pražūtingas ir vienas alkoholio lašas, todėl psichologinė pagalba yra veidmainiška, nes šis narkotikas su valdžios palaiminimu iškilmingai laikomas net maito parduotuvėse ir visi tyli, patenkinti, mėgaujasi savižudybėmis... Gėda.*“; **susitaikymas** (0,2 proc.): „*Kaip auklėjot, auginot, taip ir turit. Gal per daug cackinot, neleidot būti savarankišku, gal gal gal... Yra kaip yra.*“

Be minėtų emocijų, kaip naujas nenumatytas turinys, išskirtos dar kelios emocinės reakcijos: susirūpinimo išsakymas, pasimetimas, sumišimas, džiaugsmas, abejingumas, pasibaisėjimas, abejojimas.

Komentatorių netekčių patirtis. Komentatoriaus prisipažinimas apie patirtą artimojo nusižudymą nebuvo išsakytas nė viename iš visų analizuotų komentarų. Dešimtyje (1,6 proc.) iš visų 619 komentarų fiksuojamos komentatorių išsakomos suicidinės mintys, ketinimai, planai:

- „*Aš neturiu už ką depresijos gydyti ir šiaip vos galą su galu suduriu... Ir niekas nebesvarbu, ar kankinsis artimieji, mano makaulei atrodo, kad bus jiems lengviau, nes laiko tempimas yra nepakeliamai sunku... Tik norėčiau, kad niekas manęs nerastų... Šiaip jau daugiau kaip pusšimtį metų „atpyliu“. Vaikai užauginti, o vyras gan padorus žmogus, susitvarkys gyvenimą...*“

2 lentelė. Fiksuotų emocinių reakcijų subkategorijų dažnis

Subkategorija	Dažnis	Proc. nuo kategorijos „Emocinė reakcija“ (351)	Proc. nuo visų analizuotų komentarų (619)
<i>Empatija</i> , supratimas, užjautimas, gailestis	121	34,5	19,5
<i>Pyktis</i> , nuoskauda, kaltinimas, peikimas, nepritarimas, irzlumas	97	27,6	15,7
<i>Ironija</i> , sarkazmas, šlykštėjimas, pašaipa, niekinimas, piktdžiuga	52	14,8	8,4
<i>Liūdesys</i> , sielvartas, tuštuma, vienišumas, nusivylimas savimi, nusivylimas	32	9,1	5,2
<i>Šokas</i> , neįėjimas	18	5,1	2,9
<i>Baimė</i> , išgąstis, nerimas, neramumas, sumišimas	17	4,8	2,7
<i>Kančia</i> , nevilts	5	1,4	0,8
<i>Žavimas</i> savižudybe ar savižudžiu	5	1,4	0,8
<i>Kaltė</i> , apgailėstavimas	2	0,6	0,3
<i>Susitaikymas</i>	1	0,3	0,2
<i>Gėda</i>	1	0,3	0,2
IŠ VISO	351	100	56,7

- „*Ir aš gyvent jau nebenoriu, tempiu gumą, bet ar ilgai, man nerūpi, kas bus, man bus geriau, baigta, palengvėjimas, man ne 20, o žymiai daugiau ir aš pavargau, depresija nepagydoma...*“
- „*Tada, prieš 20 metų, aš irgi galvojau, jog sunku man bus išgyventi Lietuvoje, nes aš kitoks... Būčiau nusižudęs, tiesiog per mažai buvo vaistų, tai gerai išsimiegojau... Vėliau pagalvojau... O ką gi aš prarasiu... Pabandysiu gyventi...*“
- „*Aš irgi dažnai susimąstau apie savižudybę, nes jaučiu psichologinį smurtą darbe. Tačiau sustabdo mintys apie tėvus, kuriuos be proto myliu.*“
- „*Iš manęs kiekvieną dieną tyčiojasi, kaip atrodau, koks veidas, kokia išvaizda, išvadina baisiausiais žodžiais, galvojau irgi apie pasitraukimą iš gyvenimo. Nes nusibodo.*“

Komentatorių dalijami patarimai. Iš viso 3,2 proc. komentarų pateikta įvairių patarimų. Įdomu tai, kad dauguma apie savižudiškas mintis pasisakiusių sulaukė kitų komentatorių palaikymo – iš viso duota 15 patarimų, kaip nenusižudyti (2,4 proc.), t. y. kaip išgyventi:

- „*Gyvenkite žmonės, nedarykite nepataisomų klaidų kad ir kaip sunku būtų, juk tai skausmas artimiesiems ir ne tik...*“
- „*Keisk darbą ir ieškok, kas tau keltų džiaugsmą, nesėdėk visa sudepresuota.*“

- „*Pamanykit, dėl darbo... Spjaukit į juos visus ir eikit neatsigręždama! Arba kovokit, nepasiduokit!..*“
- Dar 3 patarimuose (0,5 proc.) siūloma kreiptis į tam tikras institucijas, raginama ieškoti pagalbos ir nelikti vienam sudėtingoje situacijoje:
- „*Pareigūnai laukia draugo, kad ką nors papasakotų. Ar ne geriau susisiekti su miesto, kuriame vaikas gyvena, pareigūnais?*“
- „*Paduokit į teismą. Žinau, kad reikia jėgų, ir žinau, kad sunku jas rasti pavargusiam žmogui, bet kai bus gražesnė diena – nueikit į bukstipri.lt.*“

Vos 2 komentaruose (0,3 proc.) fiksuoti patarimai, kaip arba kaip kitaip (nei aprašo straipsnis) nusižudyti: siūlomas savižudybės būdas, vieta, priemonės.

REZULTATŲ APTARIMAS

Šio straipsnio tikslas buvo aprašyti internetinių straipsnių apie savižudybes komentarų turinį, konkrečiai orientuotasi į atsiskleidžiančias emocijas, siūlomus patarimus, savižudybių patyrimą savo aplinkoje ar nuosavas suicidines mintis bei ketinimus. Apibendrinant analizuotų komentarų kaip reakcijos į savižudybės žinią turinio analizės rezultatus galima teigti, kad daugiausia komentaruose vyrauja reiškiamos emocijos. Retai pasitaikė komentatorių prisipažinimas apie patirtą savižudybės netekties patirtį artimoje aplinkoje ar turimas savas suicidines mintis, retai dalijami patarimai. Fiksuoti ir neinterpretuoti komentarai, tai – dialogai tarp komentatorių, kuriuose vyksta vienas kito įžeidinėjimai, ginčai, pykstama (neinterpretuotinuose komentaruose fiksuotas pyktis neįtraukiamas į emocinės kategorijos skaičiavimus).

Siekiant atsakyti, kokios yra komentatorių emocinės reakcijos į aprašytą savižudybės veiksmą žiniasklaidoje, galima teigti, kad gauti rezultatai patvirtina M. Sisask, L. Mark, A. Varnik atlikto tyrimo rezultatus: komentaruose vyrauja reiškiamą empatiją (užuojautos išsakymas, gailestis), pyktis (kaltinimas, nepritarimas, peikimas), ironija (pašaipa, niekinimas, piktdžiuga, sarkazmas) [3]. Šį skirtingų emocijų spektrą gali lemti anonimiškumas, kuris suteikia saugumo, drąsos. Komentaruose vyraujančią empatijos raišką galima paaiškinti tuo, jog tai – natūrali reakcija į kito žmogaus nelaimę, kai artimojo netekusį asmenį norisi suprasti, užjausti ir taip sumažinti skausmą [9]. Pyktis ir ironija gali būti naudojami savižudybės reikšmei mažinti ir iš to galima nujauti, jog savižudybė komentatoriams atrodo gąsdinantis reiškinys. Rečiau pasitaikė liūdesio, šoko, baimės, kančios, žavėjimosi, kaltės, susitaikymo, gėdos jausmai. Tai – vienos stipriausių netekties išgyvenimo sukeltų emocijų, kurios nėra kasdieniškos, todėl

komentatoriams gali būti neįprasta jas reikšti. Kadangi šios emocijos yra aukšto intensyvumo, tikėtina, jog su asmeniu nesusijusios situacijos, t. y. kitiems žmonėms nutikusios nelaimės, tokio intensyvumo emocijų paprastai nesukelia. Reikia pabrėžti, kad tyrimo metodas neleidžia daryti jokių išvadų apie tai, kodėl komentatoriai išreiškia šias emocijas, pagrįstai galima tik aprašyti, kokios emocijos dažniausiai stebimos.

Apibendrinant galima teigti, kad komentatoriams būdingas įvairus emocijų reiškimo spektras, aprašytas literatūros analizėje [7, 9, 12, 19], kuris iš esmės nesiskiria nuo artimųjų dėl savižudybės netekusių asmenų emocinės reakcijos. O tai rodo, kad žmonės išlieka jautrūs savižudybės žiniai, nepriklausomai nuo santykio su savižudžiu. Ši išvada turėtų atkreipti žurnalistų dėmesį, nes ji parodo, jog vis dėlto svarbu tinkamai informuoti visuomenę apie įvykusią savižudybę.

Nors tikėtasi atviro komentatorių dalijimosi savo aplinkoje buvusių savižudybių arba savo paties turimų suicidalinių minčių patirtimi [20], vis tik netekusių patirtis komentuose neatsispindi. Sunku įvertinti, ar nusižudžiusių artimieji pasirenka neskaityti su savižudybe susijusių straipsnių, kad negilintų trauminių išgyvenimų, ar tiesiog nekomentuoja šių publikacijų. Nedažni atviri pasisakymai apie norą mirti rodo, jog visuomenėje gali būti baisu prisipažinti turint suicidalinių minčių, ypač kai komentuose vyrauja pykčio ir ironijos emocijos. Vis dėlto dažniau įvardytos turimos suicidalinės mintys, ketinimai ar planai savižudybės atžvilgiu nei patirta netektis dėl savižudybės. Prisipažinimai apie norą mirti gali būti kaip pagalbos prašymas [21].

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima teigti, jog komentatoriai linkę reaguoti į savižudybę emociškai. Nedaugelis komentatorių prisipažįsta apie savo norą numirti bei tuo pačiu sulaukia kitų komentatorių palaiškymo. Vadinasi, tam tikra visuomenės dalis savižudybę suvokia kaip nenusipėjimą, gąsdinančią, įvykstančią

praradus gyvenimo vertybes arba kaip silpnumo ženklą. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad būtinas visuomenės švietimas, kaip reaguoti sužinojus apie artimojo savižudybės riziką, į kokias pagalbą teikiančias įstaiigas rekomenduoti kreiptis. Taip pat svarbus tinkamas žiniasklaidos informavimas apie savižudybės reiškinį: neminėti savižudybės metodo, neidentifikuoti savižudžio, nekurti sensacijos ir neromantizuoti savižudybės, netraktuoti jos kaip tinkamo problemų sprendimo būdo ir pan. Žiniasklaidos atstovai atsakingiau reaguoja į savižudybių problemą Lietuvoje ir tai rodo 2016 m. priimtas Lietuvos visuomenės informavimo etikos kodeksas [22]. Ši analizė atlikta dar nepatvirtinus 2016 m. Lietuvos visuomenės informavimo etikos kodekso redakcijos, kai savižudybes aprašančiuose straipsniuose buvo mažai laikomasi tinkamo informavimo apie savižudybę nurodymų [6, 15]. Tolesniuose tyrimuose prasminga būtų toliau tyrinėti, kaip iš tiesų laikantis naujosios etikos kodekso redakcijos keičiasi straipsnių apie savižudybę turinys; jei jis keičiasi, ar tai keičia ir komentatorių reakcijas į publikacijas, kaip apskritai visuomenės atstovai reaguoja į žiniasklaidoje pateikiamą informaciją apie įvykusias savižudybes.

IŠVADOS

1. Dažniausios į aprašytą savižudybės veiksmą komentatorių išreikštos emocinės reakcijos: empatija, pyktis, ironija; rečiausios: kaltė, gėda, susitaikymas.
2. Netekties patirtis dėl artimojo savižudybės neišsakyta, nedidelėje dalyje komentarų išsakomos savižudiškos mintys, ketinimai, planai.
3. Nedidelėje dalyje komentarų pateikiama patarimų kitiems skaitytojams; šiuos patarimus galima grupuoti: patariama, kaip nenusižudyti, kur ir kaip kreiptis pagalbos, kaip nusižudyti kitokiu būdu.

Straipsnis gautas 2016-10-20, priimtas 2016-11-14

Literatūra

1. Data and statistics. World Health organization. Prieiga per internetą: <<http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/data-and-statistics>> [žiūrėta 2016-04-02].
2. First WHO report on suicide prevention, 2014. World Health organization. Prieiga per internetą: <<http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2014/suicide-prevention-report/en/>> [žiūrėta 2016-04-02].
3. Sisask M, Mark L, Varnik A. Internet comments elicited by media portrayal of a familicide-suicide case. *Crisis*. 2012;33(4):222-229. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22450037>>.
4. Bagdonienė M, Skruibis P. Rekomendacijos rašantiems apie savižudybes. Prieiga per internetą: <<http://www.jaunimolinija.lt/jl/admin/spaw2/uploads/files/rekomendacijos-zurnalistams.pdf?phpMyAdmin=e5f7bbdad1d582a35a306b285b0f75d7>> [žiūrėta 2014-01-15].
5. Gedutienė R, Maskoliūnaitė L. Savižudybių aprašymo 1991–2004 m. Klaipėdos spaudoje ypatumai. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2005;2:128-135. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367153788731/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>.
6. Eimontas J, Gailienė D. Devynmečio berniuko savižudybė Lietuvos žiniasklaidoje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2013;2:126-130.
7. Miyabayashi A, Yasuda J. Effects of loss from suicide, accidents, acute illness and chronic illness on bereaved spouses and parents in Japan: Their general health, depressive mood, and grief reaction. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 2007;61:502-508. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17875028>>.
8. Sharpe T, Joe S, Taylor K. Suicide and homicide bereavement among African Americans: implications for survivor research and practice. *Omega*. 2012-2013;66(2):153-172. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23472323>>.

9. Polukordienė KO. Netekčių psichologija. Vilnius, 2008.
10. Feldman-Hertz M, Prothrow-Stith D, Chery C. Homicide survivors: Research and practice implication. The American Journal of Preventive Medicine. 2005;29(2):288-295. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16376732>.
11. Kleespies P, Van Orden K, Bongar B, Bridgeman D, Bufka L, Galper D, Hillbrand M, Yufit R. Psychologist suicide: incidence, impact, and suggestions for prevention, intervention, and postvention. Professional Psychology: Research and Practice. 2011;42(3):244-251. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21731175>.
12. Sanders S, Jacobson J, Ting L. Reactions of mental health social workers following a client suicide completion: a qualitative investigation. Omega. 2005;51(3):197-216.
13. Ting L, Sanders S, Jacobson J, Power J. Dealing with the aftermath: a qualitative analysis of mental health social workers' reactions after a client suicide. National Association of Social Workers. 2006;51(4):329-341.
14. Zaborskis A, Makari J, Žemaitienė N. Lietuvos moksleivių psichologinė būseną. Biomedicina. 2002;2:107-112. Prieiga per internetą: <http://www.elibrary.lt/resursai/Ziniasklaida/Medicine/Biomedicina/2002/BM_2002_02_1924.pdf>.
15. Šeibokaitė L, Genutyte D. Savižudybes aprašančių straipsnių komentarų turinys: priekasčių ieškojimas, požiūris ir mitai. Psichologija. 2015;51:44-57. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/psichologija/article/view/8255>.
16. Hsieh HF, Shannon SE. Three approaches to qualitative content analysis. Qualitative Health Research. 2005;15(9):1277-1288. Prieiga per internetą: <http://iiseagrant.org/pdf/glsn/Supplemental_Reading_on_Coding_2.pdf>.
17. GemiusAudience. Populiariausių internetinių svetainių dešimtukas (Top 10 results). Prieiga per internetą: <http://www.audience.lt/> [žiūrėta 2014-03-03].
18. Krippendorff K. Content analysis an introduction to its methodology. United Kingdom, 2004.
19. Darden A, Rutter P. Psychologist's experiences of grief after client suicide: a qualitative study. Omega. 2011;63(4):317-342. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22010371>.
20. Skehan J, Maple M, Fisher J, Sharrock G. Suicide bereavement and the media: a qualitative study. Advances in Mental Health. 2013;11(3):223-237. Prieiga per internetą: <http://www.mindframe-media.info/___data/assets/pdf_file/0012/11712/AMH-suicide-bereavement-and-the-media.pdf>.
21. Gailienė D. Savižudybių prevencijos idėjos. Vilnius, 2001.
22. Visuomenės informavimo etikos komisija. Lietuvos visuomenės informavimo etikos kodeksas, 2016. Prieiga per internetą: <http://www.etikoskomisija.lt/teisine-informacija/etikos-kodeksas/item/69-lietuvos-visuomenes-informavimo-etikos-kodeksas>.

The content of comments on the online articles describing suicide: emotional reaction, suicidal thoughts and advices

Dovilė Genutyte-Katarskienė¹, Laura Šeibokaitė²

¹Vilnius University, ²Vytautas Magnus University

Summary

Comments might be the manifestation of readers' reaction to information about suicides described in media. The content analysis of comments on articles describing suicide has not yet been performed in Lithuania. Therefore, the problem is that the content of reactions expressed by commentators are unknown.

The aim of the study is to analyze the content of the comments to the articles describing suicide. The purpose is to reveal emotional reactions; to ascertain suicidal thoughts in comments and describe the suggestions related to suicide that commentators give to other readers.

Methods. The content analysis was performed with 619 comments from the online newspaper www.lrytas.lt. Empathy, anger and irony were identified as the most common emotional reactions in the comments. On the other hand, the rarest emotional reactions were guilt, shame and reconciliation. Ten commentators expressed suicidal thoughts. Reacting to these thoughts, twenty readers have given advices how to survive, how to seek help and how to commit suicide in the different way that was described in media report.

Results. This study has shown the commentators expressed the diverse range of emotional reactions that essentially are close to ones of suicide survivors. These results revealed that people are sensitive to the media reports about suicide regardless familiarity with a victim. Rare comments about a desire to die may indicate a fear in society to confess of having suicidal thoughts (especially when comments prevailing anger and irony emotions).

Keywords: suicide, self-murderer, emotional reaction, comment, content analysis.

Correspondence to Dovilė Genutyte-Katarskienė
Vilnius University
Universiteto str. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lithuania
E-mail: dovile.genutyte@gmail.com

Received 20 October 2016,
accepted 14 November 2016